

RELIGIOSITET OCH FÖRSTA VALET TILL EU-PARLAMENTET

MAGNUS HAGEVI

Inför vår Herre är vi alla smålänningar.
Vilhelm Moberg.

Vanligtvis används citatet ovan för att belysa att jordiska olikheter sätts åt sidan inom religionens hägn. En liknande åsikt är att religion och politik inte hör ihop. En stor del av den forskning som gjorts angående kopplingen mellan religion och politik visar dock på motsatsen. Religion och politik hör samman. Religiösa röstar annorlunda än mer sekulariserade väljargrupper (Holmberg & Gilljam 1987; Gilljam & Holmberg 1995; Hagevi 1995b). Religiösa har delvis andra politiska uppfattningar än icke religiösa (Bjereld & Gilljam 1991; Bjereld 1992). Det är inte ovanligt att det politiska deltagandet är lite högre bland religiösa grupper jämfört med andra grupper (Gilljam & Holmberg 1995; jfr Elofsson 1996).

Inom den religiösa gruppen finns också stora differenser. Religiösa med skilda samfundstillhörigheter röstar olika (Holmberg & Gilljam 1987; Hagevi 1994). Religiösa personers olika livsstilar skiljer sig åt vilket har samband med deras partisympatier (Bennulf m fl 1995). Skilda bibeltolkingar ger effekter på uppfattningen om Europeiska unionen (EU). Även protestanters åsikt om katolska kyrkan antas inverka på EU-uppfattningen (Hagevi 1995a).

Till detta kommer även regionala skillnader. Västsvenskar tenderar att vara mer religiösa än andra svenskar (Ejerfeldt 1990; Carlsson 1990). Religionsröstningen — att religiösa röstar annorlunda än icke-religiösa — är relativt stark i Västsverige (Hagevi 1995b). Religionens effekter på politiken är därför extra intressanta att undersöka i Västsverige.

I det följande ska kopplingen mellan religion och politik i Västsverige analyseras.¹ Intresset fokuseras på valet till EU-parlamentet år 1996. Först

beskrivs västsvenscars religiositet. Sedan analyseras religiositetens inverkan på valdeltagandet. Till sist studeras hur individernas bibelsyn inverkar på deras partival i EU-valet.

Religiositet

I religionssociologiska sammanhang skiljer forskarna på religion och religiositet. Det förstnämnda fenomenet försöker förklara vad begreppet religion är och hur det skiljs från andra företeelser. Studier om religiositet centreras istället till troendes andlighet och individuella religiösa upplevelser (jfr Gustafsson 1991). För denna undersökning är religiositet av intresse. Religiositet analyseras utifrån två perspektiv: religiös aktivitet och religiös inriktning. Då svenska statsvetare undersökt religiositet har utgångspunkten oftast varit religiös aktivitet. Denna beteendeorienterade forskning har brukat religiös aktivitet som förklaringsfaktor. Det är då frekvensen i olika religiösa beteenden som studerats: hur ofta man går i kyrkan, hur ofta man ber etc (Särilvik 1970; Holmberg & Gilljam 1987; Bjereld & Gilljam 1991; Hagevi 1994, 1995a; Gilljam & Holmberg 1995).

Religiös inriktning består av religiösa attityder och religiös tillhörighet. Trosföreställningar är ett exempel på det förra, medan samfundstillhörighet är ett exempel på det sistnämnda. Religiös inriktning har bara till en del analyserats tillsammans med politiska uppfattningar och då mest i form av religiös tillhörighet (Zetterberg 1979, 1983; Holmberg & Gilljam 1987; Palm 1993; Hagevi 1994, 1995a; Gilljam & Holmberg 1995; Gilljam 1996). Endast vid något fåtal tillfällen har individers religiösa attityder kopplats till deras politiska uppfattningar (Hagevi 1995b). I det följande kommer både religiös aktivitet och inriktning i form av religiösa attityder att undersökas.

Religiösa mötesbesök

I SOM-institutets undersökning ställs en fråga om religiösa aktivitet: *Hur ofta har Du de senaste 12 månaderna gjort följande saker?* En av de där-efter uppräknade sakerna är *Besökt gudstjänst eller religiöst möte*. De svarande delas in i tre kategorier: de som svarat att de inte besökt något möte kallas *inte mötesbesökare*, de som besökt möte någon gång det senaste

året till någon gång i halvåret betecknas som *tillfälliga mötesbesökare*. De som besökt minst ett möte i månaden är *regelbundna mötesbesökare*.

I tabell 1 redovisas den religiösa mötesaktiviteten i Göteborg, Västsverige och i hela Sverige år 1995. Skillnaderna är små mellan de olika geografiska delarna. Den enda skillnad som det med statistisk säkerhet går att uttala sig om, är att andelen personer som inte besöker religiösa möten är högre i Västsverige (55 procent) jämfört med hela Sverige (52 procent). Däremot uppmäts andelen regelbundna mötesbesökare som ungefär lika stor oberoende av den geografiska enheten.

Tabell 1 Religiösa mötesbesök i Göteborg, Västsverige och Sverige år 1995 (procent)

mötesaktivitet	Göteborg	Västsverige	Sverige
<i>regelbundna mötesbesökare</i>	8	10	9
<i>tillfälliga mötesbesökare</i>	35	35	38
<i>inte mötesbesökare</i>	57	55	52
summa procent	100	100	99
antal svarande	650	1632	1727

Kommentar: Frågan löd *Hur ofta har Du under de senaste 12 månaderna gjort följande saker?* varefter bland annat *Besökt Gudstjänst eller religiöst möte* nämndes. Svarsmöjligheterna beskrivs i texten ovan.

I tidigare undersökningar från 1990-talet är det inte ovanligt att Göteborg och Västsverige uppvisar ett relativt högt antal regelbundna mötesbesökare (Hagevi 1995b). Andelen regelbundna mötesbesökare i Göteborg i tabell 1 måste betraktas som låg jämfört med tidigare resultat.

Bibelsyn

Det sätt man förhåller sig till Bibeln kan beskrivas olika. En teologisk definition har givits av Biskopsmötets bibelkommission år 1970: "... det sätt på vilket man uppfattar Bibeln som Guds ord". Enligt detta synsätt kan individen bara ha en bibelsyn om man medvetet betraktar Bibeln som Guds ord. Men en person behöver inte vara kristen eller religiös för att ha en

speciell syn på Bibeln. Inte heller behöver man läsa Bibeln för att ha en bibelsyn. Om begreppet bibelsyn vidgas så att även icke-kristna bekännare tillerkänns möjligheten att ha en bibelsyn är det tvunget att definiera begreppet annorlunda (Pettersson 1986). I så fall behandlar bibelsynen främst frågan om Gud har påverkat innehållet i Bibeln, men även något av personens egna förhållande till detta innehåll.

Den första uppgiften är att skilja mellan religiösa som anser att Bibelns innehåll är påverkat av Gud från dem som inte delar denna uppfattning. Men alla religiösa har dock inte samma bibelsyn. De som väljer att i vissa delar tolka Bibeln symboliskt och begränsa texternas direkta bäring till samtiden kan sägas ha en bibelsyn av hermeneutiskt slag. Personer med denna bibelsyn kallas för *bibeltolkare*. Mer fundamentalistiskt troende tenderar däremot att tro att Bibeln är Guds rena ord och bokstavligen sann. Dessa kallas för *bokstavstroende* (Palm 1993).

Det finns även skillnader mellan dem som anser att Bibeln inte har något gudomligt ursprung. En del kan trots avsaknad av tro fästa *allmänfilosofiska* kvalitéer på innehållet i Bibeln. Det innebär att Bibelns innehåll inte anses vara orsakat av Gud, men att det trots det rymmer filosofiska resonemang eller levnadsregler som betraktas vara nyttiga. Andra anser att Bibelns innehåll endast kan bedömas utifrån *allmänlitterära* synpunkter. Dessa uppfattar Bibeln som en av många andra böcker utan någon annan betydelse. Till sist finns det en grupp som av olika orsaker *saknar bibelsyn*.

För att kunna analysera personer med olika bibelsyn har följande fråga ställts: *Det finns olika sätt att se på Bibeln. Vilken av följande uppfattningar ligger närmast din egen?* Därefter följer en uppräkningslista av olika sätt att uppfatta Bibeln, varav de första två kan betecknas som kristna. Avsikten är att de bokstavstroende ska ange att *Bibeln är Guds rena ord och därför är den bokstavligen sann*. De bibeltolkande förväntas istället utpeka att *Bibeln har inspirerats av Gud men är skriven av människor och måste därför tolkas på nytt i varje tid* som sitt val. Gemensamt karakteriseras båda dessa alternativ som en *kristen* bibelsyn.² De som inte ger Bibeln ett gudomligt ursprung är de som har en *allmänfilosofisk* eller en *allmänlitterär* bibelsyn. Den förra gruppen borde tendera att beskriva sin bibelsyn genom följande svarsalternativ: *Bibeln innehåller mycket livsvisdom men Gud har inte påverkat den på något sätt*. Den sistnämnda gruppen anger istället att *Bibeln bara är en vanlig bok*. Tillsammans bildar dessa en grupp med *profan* bibelsyn.

Personer som markerat svarsalternativet *Jag har ingen uppfattning om detta* anses sakna bibelsyn. I tabell 2 presenteras inte bara svaren för Göteborg och Västsverige från år 1995, utan även en tidigare undersökning för hela Sverige från år 1984.

Tabell 2 Bibelsyn i Göteborg och Västsverige år 1995 och Sverige år 1984 (procent)

bibelsyn	Göteborg 1995	Västsverige 1995	Sverige 1984
<i>bokstavstroende</i>	5	7	7
<i>bibeltolkande</i>	32	30	30
<i>allmänfilosofiska</i>	26	24	27
<i>allmänlitterära</i>	10	10	6
<i>saknar bibelsyn</i>	27	29	30
summa procent	100	100	100
antal svarande	642	1617	919

Kommentar: Frågan löd: *Det finns olika sätt att se på Bibeln. Vilken av följande uppfattningar ligger närmast Din egen?* Svarsalternativerna beskrivs i texten ovan. Källor: år 1995 SOM-institutet och år 1984 Pettersson, T (1986).

Det svenska folkets bibelsyn är anmärkningsvärt stabil både över tid och rum. Oavsett tidpunkten för mätningen eller den geografiska enhet som analyseras, tenderar de olika bibelsynsmöjligheterna att samla ungefär lika stor andel av svarspersonerna. Vanligtvis kan 7 procent betecknas som bokstavstroende. Bibeltolkarna är flest, 30 procent. De med kristen bibelsyn utgör alltså 37 procent av befolkningen. De personer som innehar en profan bibelsyn utgör ungefär en tredjedel av befolkningen. I Västsverige är 24 procentenheter av dessa allmänfilosofiska medan 10 procentenheter är allmänlitterära. Av västsvenskarna uppger 29 procent att de saknar bibelsyn.

De som besöker religiösa möten behöver inte enbart vara kristna bekännare. Även andra religionsutövare besöker religiösa möten. Sedan tidigare vet vi dock att de flesta religiösa mötesbesökare tenderar att poängtera vikten av kristna värden i samhället (Bennulf m fl 1995). Frågan är i vilken omfattning det är traditionellt kristna som uppger att de besöker religiösa möten. Andelen med kristen bibelsyn bör vara störst bland de mest mötesaktiva och dess storlek bör indikera hur många av de regelbundna mötes-

besökarna som kan beskrivas som kristna. Men kunskapen om andra fenomen som privatreligiositet kan också öka. En analys av religiösa mötesbesök och bibelsyn indikerar omfattningen av privatreligiositet med kristen inriktning. I vilken grad omfattas mer mötespassiva personer av en kristen bibelsyn? I tabell 3 redovisas bibelsynen bland personer med olika mötesaktivitet.

Tabell 3 Bibelsyn efter religiösa mötesbesök i Västsverige år 1995 (procent)

bibelsyn	regelbundna mötesbesökare	tillfälliga mötesbesökare	inte mötesbesökare
<i>bokstavstroende</i>	35	6	2
<i>bibeltolkande</i>	53	43	19
<i>allmänfilosofiska</i>	6	24	27
<i>allmänlitterära</i>	1	5	15
<i>saknar bibelsyn</i>	4	22	37
summa procent	99	100	100
antal svarande	156	550	873

Kommentar: För frågornas lydelse, se tabell 1 och 2.

Andelen med kristen bibelsyn ökar med ökad mötesaktivitet. En majoritet av de regelbundna religiösa mötesbesökarna på 53 procent är bibeltolkare medan 35 procent är bokstavstroende. Tillsammans visar dessa att 88 procent av de regelbundna mötesbesökarna i Västsverige har en kristen bibelsyn. Även om det inte redovisas i tabellen bör det nämnas att motsvarande andel med kristen bibelsyn är ungefär lika stor i Göteborg, 92 procent. Av de västsvenska regelbundna mötesbesökarna har 7 procent en profan bibelsyn. De flesta av dessa har en allmänfilosofisk hållning, 6 procentenheter. Endast 4 procent av de regelbundna mötesbesökarna saknar bibelsyn.

I jämförelse med regelbundna mötesbesökare är det mer vanligt att tillfälliga mötesbesökare har en profan bibelsyn, 29 procent. De flesta har en allmänfilosofisk bibelsyn, 24 procent, medan relativt få innehar en allmänlitterär bibelsyn, 5 procent. Men fortfarande har 49 procent en kristen bibelsyn. Bland de tillfälliga mötesbesökarna finns endast 6 procent

bokstavstroende medan 43 procent är bibeltolkare. Bland de tillfälliga mötesbesökarna saknar dock hela 22 procent bibelsyn.

Den sista gruppen är de som inte besökt några religiösa möten. De uppvisar alltså ingen offentlig religiositet i form av religiösa mötesbesök. Den femtedel av denna grupp som omfattas av en kristen bibelsyn kan sägas vara privatreligiösa. De flesta av dessa — 19 procentenheter — är bibeltolkare, medan endast 2 procentenheter anger att de är bokstavstroende. Bland de med profan bibelsyn är det ungefär lika många som anger en allmänfilosofisk bibelsyn som bland de tillfälliga mötesbesökarna, 27 procent. Där emot är det betydligt fler som menar att Bibeln är en vanlig bok, 15 procent. Bland de som inte besöker religiösa möten är andelen utan bibelsyn störst, 37 procent.

Religiositet och valdeltagande

Enligt statsvetaren Mikael Gilljam har de som besöker religiösa möten större inflytande över det politiska beslutsfattandet än personer som inte besöker religiösa möten. Slutsatsen bygger på att kyrkobesökare röstade i större omfattning i riksdagsvalet år 1994 än de som aldrig gick i kyrkan. På grund av det allmänt höga valdeltagandet i riksdagsval är skillnaden liten och statistiskt osäker (Gilljam & Holmberg 1995).

Att de som deltar i religiösa gemenskaper har högre valdeltagande är inte helt överraskande. Det är rimligt att anta att de som ingår och är aktiva i sociala gemenskaper — vilket till exempel församlingsliv är — påverkas av andras beteenden i dessa gemenskaper (Verba & Nie 1972). Om till exempel de flesta i en social gemenskap röstar, ökar möjligheten att en individ i denna gemenskap tar intryck av det och följer majoritetens beteende. Ytterligare en teori kan nämnas. Att rösta ses ofta som en medborgerlig plikt. Kanske finns det även ett drag av den protestantiska karaktär som den tyske sekelskiftessociologen Max Weber presenterade där uppfyllande av plikter tillhörde den lutherska moralen (Weber 1978). I så fall borde aktiva protestanter göra sin plikt och utnyttja sin rösträtt.

Deltagandet i valet till EU-parlamentet var mycket lågt. I riksdagsvalen är det inte ovanligt att ungefär 90 procent av de röstberättigade röstar. Men i EU-valet röstade endast 42 procent av de röstberättigade i Sverige och 43

procent av de röstberättigade i Göteborg (Riksskatteverket 1995). Skillnaderna i valdeltagande mellan olika grupper kan därför vara betydligt större i EU-valet än i riksdagsvalet.

Att analysera valdeltagande med postenkäter är dock förknippat med vissa svårigheter. Svårigheterna är två: undersökningens bortfall och de svarandes uppgifter. Det finns en tendens att de som inte röstar i politiska val inte heller svarar på politiska surveyundersökningar (Gilljam & Holmberg 1995). Detta högre bortfall för med sig att de röstande blir överrepresenterade i undersökningar av SOM-institutets typ. Bland de svarande kan även finnas en tendens att de som inte röstat ändå uppger att de har röstat. Det torde finnas en väl spridd norm som anger att det korrekta beteendet är att uppfylla sina medborgerliga skyldigheter och använda sin rösträtt. En svars-person kan därför minnas fel eller på annat sätt försöka att skönmåla sitt beteende genom att uppge att de röstat fast de inte gjort det. Det är dock att vänta att dessa problem justerar deltagandnivåerna ungefär lika mycket uppåt i alla grupper oberoende av religiositet. Det går därför att göra en jämförelse mellan grupper med olika religiös mötesaktivitet. I tabell 4, 5 och 6 redovisas valdeltagandet i hela Sverige, Västsverige och Göteborg. Det är alltså inte förvånande att det redovisade valdeltagandet ligger över det faktiska. Runt 60 procent av de svarande upp gav att de röstat i EU-valet.

Tabell 4 Valdeltagande i valet till EU-parlamentet efter religiösa mötesbesök i hela Sverige år 1995 (procent)

besöksfrekvens	röstade		summa procent	antal svarande
	röstade	inte		
<i>regelbundna mötesbesökare</i>	71	29	100	150
<i>tillfälliga mötesbesökare</i>	63	37	100	610
<i>inte mötesbesökare</i>	53	47	100	818
<i>samtliga</i>	59	41	100	1611

Kommentar: Frågorna löd: *Vilket parti röstade Du på i EU-parlamentsvalet i år? varefter bland annat Röstade ej nämndes.* För övriga frågors lydelse, se tabell 1.

Tabell 5 Valdeltagande i valet till EU-parlamentet efter religiösa mötesbesök i Västsverige år 1995 (procent)

besöksfrekvens	<i>röstade</i>	<i>röstade inte</i>	<i>summa procent</i>	<i>antal svarande</i>
<i>regelbundna mötesbesökare</i>	72	28	100	149
<i>tillfälliga mötesbesökare</i>	62	38	100	514
<i>inte mötesbesökare</i>	54	46	100	791
<i>samtliga</i>	59	41	100	1503

Kommentar: Se tabell 4.

Tabell 6 Valdeltagande i valet till EU-parlamentet efter religiösa mötesbesök i Göteborg år 1995 (procent).

besöksfrekvens	<i>röstade</i>	<i>röstade inte</i>	<i>summa procent</i>	<i>antal svarande</i>
<i>regelbundna mötesbesökare</i>	64	36	100	44
<i>tillfälliga mötesbesökare</i>	68	32	100	206
<i>inte mötesbesökare</i>	56	44	100	333
<i>samtliga</i>	61	39	100	594

Kommentar: Se tabell 4.

Låt oss först studera tabell 4 för hela Sverige och tabell 5 för Västsverige. Båda uppvisar ett liknande mönster. Hög religiös mötesaktivitet har samband med högt valdeltagande. I Västsverige är valdeltagandet bland regelbundna mötesbesökare 72 procent, medan det är lägre bland tillfälliga mötesbesökare (62 procent) och lägst bland de som inte besöker religiösa möten (54 procent).

Sambandet mellan religion och politik förväntas vara lägre i större städer än i övriga delar av landet (Lenski 1963; Rokkan 1967). En förklaring som nämns är att det urbana levnadssättet leder till en speciell livsstil (Lenski 1963). Speciellt två fenomen innebär att religionens inverkan på politik tenderar att vara reducerad i städer: specialisering och fragmentisering. I städerna ökar individernas specialisering inom arbetsliv och fritid. I sig innebär detta att människan i allt mindre utsträckning ser livet som en

helhet, utan uppfattar det mer som sammansatt av olika delar vilka är relativt löst relaterade till varandra. Till exempel möter individer i urbana miljöer i större utsträckning andra människor i arbetslivet än på fritiden och i kyrkan i jämförelse med personer som lever på landsbygden. Religionen tenderar att bli en separat del av individens göranden istället för att vara starkt integrerad i människors dagliga liv. Ju mer specialiserad och fragmentiserad människors livsstil är, desto mindre roll antas religionen spela i politiken.

Vid tidigare analyser av religiositetens inverkan på linjevalet vid folkomröstningen om svenskt EU-medlemskap bekräftas hypotesen om att religiositet har lägre samband med politik i större städer än i mindre städer och på landsbygden. (Hagevi 1995a). Men när religionsröstningen till riksdagsvalet bland västsvenskar studerades fanns ingen sådan skillnad (Hagevi 1995b). Frågan är hur det förhåller sig med valdeltagandet i EU-valet.

I tabell 6 presenteras religiös mötesaktivitet och det uppgivna valdeltagandet i Göteborg. Denna tabell kan jämföras med uppgifterna i tabell 4 (hela Sverige) och tabell 5 (Västsverige). I Västsverige och hela Sverige är skillnaden i valdeltagande mellan regelbundna mötesbesökare och de som inte är mötesbesökare 18 procentenheter (för Västsverige: $72-54=18$ procentenheter). I Göteborg är motsvarande skillnad endast 8 procentenheter ($64-56=8$ procentenheter). Resultatet visar att religiös mötesaktivitet har mindre betydelse för valdeltagande i Göteborg än i omgivande småstäder och landsbygd. I detta fall tycks Lenskis hypotes stämma: Religiositet påverkar politiskt beteende i lägre utsträckning i stora städer än i små städer och på landsbygd.

Religiositet, politiskt intresse och valdeltagande

Politiskt intresse är en faktor som ofta används för att förklara politiskt deltagande som röstande i allmänna val (Oscarsson 1976; Gilljam — Holmberg 1990; Bennulf — Hedberg 1996). Enligt en del teorier utvecklar politiskt deltagande ett politiskt intresse (Mill 1862; Svensson & Togeby 1986). Men vid studier av orsaksambanden är det i de flesta fall först efter det politiska intresset ökat som individer även ökar sitt politiska deltagande. Därför är det sällsynt att politiskt deltagande orsakar ett politiskt intresse, medan ett ökat politiskt intresse kan leda till ökat politiskt deltagande (Hagevi 1991).

Eftersom sambandet mellan politiskt intresse och politiskt deltagande är starkt, är det lämpligt att undersöka om de regelbundna mötesbesökarnas högre valdeltagande kan förklaras av ett starkare politiskt intresse. I tabell 7 redovisas därför andelen västsvenskar som utnyttjade sin rösträtt i EU-valet år 1996 uppdelat på religiösa mötesbesök och deras politiska intresse.

Tabell 7 Västsvenskar som röstade i valet till EU-parlamentet efter religiösa mötesbesök och politiskt intresse år 1995 (procent väljare som röstade)

besöksfrekvens	politiskt intresse			
	<i>mycket och ganska intresserade</i>	antal svarande	<i>inte särskilt och inte alls intresserade</i>	antal svarande
<i>regelbundna mötesbesökare</i>	82	91	56	57
<i>tillfälliga mötesbesökare</i>	72	288	50	222
<i>inte mötesbesökare</i>	65	429	42	354
<i>samtliga</i>	70	840	46	648

Kommentar: Frågorna löd: *Hur pass intresserad är Du i allmänhet av politik?, varefter Mycket intresserad, Ganska intresserad, Inte särskilt intresserad och Inte alls intresserad* nämndes. För övriga frågors lydelse, se tabell 1.

Resultatet visar att religiös mötesaktivitet har en positiv effekt på valdeltagande oberoende av politiskt intresse. I allt väsentligt kvarstår sambandet mellan religiös mötesaktivitet och valdeltagande även efter det att svarspersonernas politiska intresse kontrollerats. Bland regelbundna mötesbesökare med högt politiskt intresse uppgav 82 procent att de utnyttjade sin rösträtt. Bland de som inte besöker religiösa möten är motsvarande andel 65 procent. Procentdifferens mellan dessa andelar är +17 procentenheter, vilket är ungefär lika stort som tidigare. Motsvarande procentdifferens bland de med lågt politiskt intresse är nästan lika stort (+14 procentenheter).

Religiös aktivitet ökar det politiska deltagandet i form av röstning i allmänna val. Regelbundna mötesbesökare uppgav att de röstade i valet till EU-parlamentet i större utsträckning än de som inte besökte några religiösa möten.

Religiositet och röstning

Ibland beskrivs religiöst aktiva som relativt politiskt homogena och att de därigenom skiljer sig från andra grupper i samhället. Detta gäller även deras partival. Som helhet tenderar religiösa personer rösta borgerligt i större utsträckning än andra (Holmberg & Gilljam 1987). Frikyrkofolket, de som brukar besöka frikyrkor, är än mer politiskt homogena. En majoritet av dem röstade länge på folkpartiet, en roll som sedan år 1991 övertagits av kristdemokraterna (Hagevi 1994).

Men i synen på EU är religiöst aktiva protestanter djupt splittrade. Den protestantiska splittringen angående EU kan i stor utsträckning relateras till religiösa föreställningar. En del av den religiöst präglade kritiken baseras på uppfattningen att EU är ett katolskt projekt som till och med kan rekatolicera det protestantiska Norden. Bland flera aktiva protestanter uppfattas en sådan utveckling som hotande och negativ. Andra anser sig utifrån olika bibelkällor — de flesta hämtade från aposteln Johannes uppenbarelser — kunna utläsa att EU är av ondo. EU är enligt denna tolkning början till en oerhört grym förtryckarstat som under ledning av vad som kallas odjuret (i 1917 års översättning ”vilddjuret”) ska regera innan Kristus frälser världen och upprättar Himmelriket. De som tolkar Bibeln på detta sätt omfattas ofta även av den negativa attityden till den katolska kyrkan (Hagevi 1995a).

Som redovisades ovan uppfattar inte alla kristna Bibeln på samma sätt. De som ställer sig bakom de ovan nämnda EU-negativa föreställningar har ofta en bokstavstroende bibelsyn. Till skillnad från bokstavstroende brukar inte de med en bibeltolkande bibelsyn utpeka EU som fröet till någon förtryckarstat som omnämns i Bibeln.³ Det har också visat sig att liberala bibeltolkande kristna till skillnad från konservativa bokstavstroende kristna tenderar att uppfatta Sveriges medlemskap i EU som mer positivt. I folkomröstningen om svenskt EU-medlemskap år 1994, röstade konservativa kristna ”nej” i större utsträckning än liberala kristna (Hagevi 1995a; jfr Gilljam 1996).

År 1995 var det dags för svenska folket att utse sina första folkvalda representanter i EU-parlamentet. Vid en jämförelse med olika socioekonomiska faktorer som klass, kön och offentlig eller privat anställningssektor, brukar religiös aktivitet spela en förhållandevis stor roll för val av

parti till riksdagen. Endast klassröstning (arbetare tenderar att rösta socialistiskt) har visat sig starkare än religionsröstning (religiöst aktiva tenderar att rösta borgerligt), även om båda minskar i betydelse. Med tanke på vad som framkommit om den protestantiska kristenhetens delade syn på EU, är det av speciellt intresse att undersöka olika religiösa gruppers politiska beteende i samband med valet till EU-parlamentet.

Jämfört med riksdagsvalet år 1994 skedde vissa förskjutningar i väljarstödet mellan partierna i valet till EU-parlamentet. Denna väljarpendel kan till viss del vara en speciell form av *EU-röstning*: Att väljarna i EU-valet inte röstar på sitt bästa parti, utan istället röstar på ett annat parti. Anledningen kan vara att detta parti företräder en annan EU-politik som ligger närmare väljarna än vad deras i övrigt bästa parti gör.

De partier som vann väljare i EU-valet, hade i folkomröstningen om svenskt EU-medlemskap stått bakom nej-linjen. Därför har dessa partier — miljöpartiet och vänsterpartiet — kallats för ”nej-partier”. Som ”ja-partier” betecknas socialdemokraterna, centerpartiet, folkpartiet, kristdemokraterna och moderaterna. Det är väljarpendeln som gick från ja-partier till nej-partier som kan ha samband med väljarnas bibelsyn. Eftersom bokstavstroende tenderar att vara EU-negativa borde de i större utsträckning än bibeltolkande kristna rösta på nej-partier. Om religiositet är en viktig faktor inom politiken, borde pendeln slå som starkast över till nej-partierna bland de bokstavstroende.

Hur ska väljarpendeln från ja-partier till nej-partier mätas? Ett sätt är att undersöka väljargruppers uppgifter om bästa parti och jämföra det med deras partival vid valet till EU-parlamentet. Genom att jämföra dessa uppgifter inom grupperna med olika bibelsyn kan EU-röstningen analyseras med avsikt på väljarpendeln mellan ja-partier och nej-partier. I tabell 8 redovisas västsvenskarnas partival i EU-valet och deras bästa parti samt procentdifferensen mellan dessa. Om ja-partier har negativ procentdifferens är väljarpendeln EU-negativ. Om procentdifferensen är positiv bland ja-partierna är väljarpendeln också EU-positiv.

Tabell 8 Bästa parti jämfört med partival i valet till EU-parlamentet efter bibelsyn i Västsverige år 1995 (procent och procentdifferens)

bibelsyn	partisympati		differens
	EU-val	bästa parti	
Bokstavstroende			
<i>ja-partier</i>	67	82	-15
<i>nej-partier</i>	33	18	+15
summa procent	100	100	
Bibeltolkande			
<i>ja-partier</i>	79	76	+3
<i>nej-partier</i>	21	24	-3
summa procent	100	100	
Allmänfilosofiska			
<i>ja-partier</i>	72	69	+3
<i>nej-partier</i>	28	31	-3
summa procent	100	100	
Allmänlitterära			
<i>ja-partier</i>	61	65	-4
<i>nej-partier</i>	39	35	+4
summa procent	100	100	
Saknar bibelsyn			
<i>ja-partier</i>	65	72	-7
<i>nej-partier</i>	35	28	+7
summa procent	100	100	

Kommentar: Frågan om bästa parti löd: *Vilket parti tycker Du bäst om idag?* För övriga frågor lydelse, se tabell 2 och tabell 4.

Bland de med bokstavstroende bibelsyn innebar EU-röstningen att väljarpendeln var EU-negativ. Nej-partierna vann väljarstöd på ja-partiernas bekostnad. Av de bokstavstroende uppger 82 procent ja-partier som bästa parti. Men vid EU-valet röstade endast 67 procent av de bokstavstroende på ja-partierna. Differensen är -15 procentenheter i EU-negativ riktning. Till viss del finns en svagt EU-negativ väljarpendel bland de som saknar bibelsyn. I övrigt finns inga nämnvärda samband.⁴ Även bland regelbundna religiösa mötesbesökare återfinns samma EU-negativa väljarpendel bland bokstavstroende men inte bland bibeltolkande (redovisas ej i tabell).⁵

Väljarnas EU-röstning har samband med deras bibelsyn. Bokstavstroende röstar EU-negativt vilket innebär att nej-partier vinner på EU-röstningen jämfört med ja-partier. Detta agerande av bokstavstroende protestanter är vad som förväntas om dessa uppfattar EU som ett katolskt projekt eller början till det profetiska odjurets förtryckarstat.

Slutsatser

Religiositet har samband med politik. Påståendet gäller i allra högsta grad valet till EU-parlamentet år 1996. Det är vanligare att regelbundna religiösa mötesbesökare röstar i EU-valet än de som inte besöker religiösa möten. Även väljarnas bibelsyn inverkar på EU-valet. Bland bokstavstroende innebär EU-röstningen en EU-negativ väljarpandel. De flesta bokstavstroende uppger ett parti som stödde den svenska EU-medlemskapsansökan som bästa parti. Men vid EU-valet tenderar denna grupp att i större utsträckning rösta på partier som var emot den svenska ansökan om medlemskap i EU.

Tyvärr vet vi föga om de direkta orsakerna till kopplingen mellan religion och politik. Vi kan blott ana vad som ligger bakom sambanden. För att veta varför bibelsyn påverkar partival vid EU-valet och varför religiöst aktiva har högre valdeltagande krävs ytterligare forskning. Resultaten av bibelsynens effekter gäller endast för Västsverige. Vad som skett i övriga landet vet vi inte. Upptäckten av religiositetens samband med valdeltagande och partival är dock ytterligare ett steg på vägen mot ökad kunskap om religiösa och politiska uppfattningar.

Noter

¹ Med Västsverige avses följande kommuner: Ale, Göteborg, Härryda, Kungälv, Lerum, Lilla Edet, Mölndal, Partille, Stenungsund, Tjörn och Öckerö.

² Ett riktigt påpekande är att även andra religioner än kristendom åberopar Bibeln som en helig bok. Ett exempel är judendomen. Enligt de uppgifter som framkommit om religiösa mötesbesök i Statsvetenskapliga institutionens valundersökningar vid Göteborgs universitet är antalet sådana trosbekännare så få (oftast ungefär fem av drygt 2 300 svarspersoner) att dessa inte påverkar undersökningens resultat.

³ Det synes rimligt att anta att personer som är negativt inställda till EU i större utsträckning än de som är positivt inställda valde att låta bli att rösta. Motivationen att engagera sig i ett val till något som man egentligen inte vill vara delaktig i, är antagligen lägre än för EU-positiva personer. Detta borde i så fall innebära att bokstavstroende kristna röstade i mindre utsträckning än bibeltolkande kristna. Men ingen statistisk signifikant skillnad i valdeltagande kan rapporteras mellan grupperna med olika bibelsyn.

⁴ Eftersom de svarande tillfrågades om sitt bästa parti efter valet till EU-parlamentet, är det fullt möjligt att de justerat sitt bästa parti efter EU-valet. Differensen mellan bästa parti och partival vid EU-valet kan då vara högre på valdagen än vad som redovisas i tabell 8.

⁵ Det finns inget nämnvärt samband mellan religiös mötesaktivitet och EU-röstning.

Referenser

Aktiva i Svenska kyrkan - en livsstilsstudie (1983), Stockholm: Verbum.

Bennulf, M, Hagevi, M & Oscarsson, H (1995) ”Finns det en religiös livsstil?” i Holmberg, S & Weibull, L (red) *Det gamla riket*, SOM-rapport nr 13, SOM-institutet, Göteborgs universitet, s 175-194.

Bennulf, M & Hedberg, P (1996) ”Passiva eller aktiva väljare?” i Gilljam, M & Holmberg, S (red) *Ett knäppt ja till EU*, Stockholm: Norstedts juridik, s 75-111.

Biskopsmötets bibelkommission (1970) *Bibelsyn och bibelbruk*, Lund.

Bjereld, U & Gilljam, M (1991) “Vad vill de kristna? Religionens betydelse för människors åsikter i politiska frågor“, *Statsvetenskaplig tidskrift*:94, s 149-159.

Bjereld, U (1992) “Israel - David eller Goliat? Palestinakonflikten och den kristna opinionen“ i Holmberg, S & Weibull, L (red) *Trendbrott?*, SOM-rapport nr 8, SOM-institutet, Göteborgs universitet, s 133-144..

Carlsson, J (1990) *Region och religion. En undersökning utifrån den kyrkliga sedens styrka på 1970-talet*, Lund: Lund University Press.

- Ejerfeldt, L (1990) "Sveriges religiösa geografi" i Hofgren, A (red) *Svenska trossamfund. Historia, tro och bekännelse, organisation, gudstjänst- och fromhetsliv*, Uppsala: EFS-förlaget, s 202-207.
- Elofsson, S (1996) *Ungdomar i kristna föreningar*, Stockholm: Fritid Stockholm.
- Gilljam, M & Holmberg, S (1990) *Rött Blått Grönt. En bok om 1988 års riksdagsval*, Stockholm: Bonniers.
- Gilljam, M & Holmberg, S (1995) *Väljarnas val*, Stockholm: Norstedts juridik.
- Gilljam, M & Holmberg, S (red) (1996) *Ett knappt ja till EU*, Stockholm: Norstedts juridik.
- Gilljam, M (1996) "Det kluvna Sverige?" i Gilljam, M & Holmberg, S (red) *Ett knappt ja till EU*, Stockholm: Norstedts juridik, s 167-210.
- Gustafsson, G (1991) *Tro, samfund och samhälle. Sociologiska perspektiv*, Örebro: Libris.
- Hagevi, M (1991) *Om politiskt intresse*, uppsats, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Hagevi, M (1994) "Hur röstar de kristna?", *Frisinnad tidskrift*, nr 10, s 253-262.
- Hagevi, M (1995a) "EU - himmel eller helvete?" i Holmberg, S & Weibull, L (red) *Det gamla riket*, SOM-rapport nr 13, SOM-institutet, Göteborgs universitet, s 155-167.
- Hagevi, M (1995b) "Region, religion och röstning" i Nilsson, L (red) *Västsvensk horisont*, SOM-rapport nr 14, SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Hofgren, A (red) (1990) *Svenska trossamfund. Historia, tro och bekännelse, organisation, gudstjänst- och fromhetsliv*, Uppsala: EFS-förlaget.
- Holmberg, S & Gilljam, M (1987) *Väljare och val i Sverige*, Stockholm: Bonniers.
- Holmberg, S & Weibull, L (red) (1992) *Trendbrott?*, SOM-rapport nr 8, SOM-institutet, Göteborgs universitet

- Holmberg, S & Weibull, L (red) (1995) *Det gamla riket*, SOM-rapport nr 13, SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Lenski, G (1963) *The Religious Factor. A sociologist's inquiry*, Garden City: Anchor Books.
- Lipset, S & Rokkan, S (red) (1967) *Party Systems and Voter Alignments*, New York: Free Press.
- Mill J S (1862) *Om det representativa styrelsesättet*, Norrköping: Dicksonska folkbiblioteket.
- Nilsson, L (red) (1995) *Västsvensk horisont*, SOM-rapport nr 14, SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Oscarsson, V (1976) "Politiskt deltagande", *Statsvetenskaplig tidskrift*:3, s 185-208.
- Pettersson, T (1986) *Svenska folket och Bibeln*, Stockholm: Religion och samhälle, Religionssociologiska institutet.
- Palm, I (1993) *Frikyrkofolket och ekumeniken*, Uppsala: Tro & tanke.
- Riksskatteverket (1995) *Protokoll 1995 - 09 - 29*, Stockholm.
- Rokkan, S (1967) "Geography, Religion and Social Class: Crosscutting Cleavages in Norwegian Politics" i Lipset, S & Rokkan, S (red) *Party Systems and Voter Alignments*, New York: Free Press, s 367-444.
- Svensson, P & Togeby, L (1986) *Politisk opbrud. De nye mellemlags græsrodsdeltagelse*, Århus: Politica.
- Särilvik, B (1970) *Electoral Behavior In the Swedish Multiparty System*, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Weber, M (1978) *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda*, Lund: Argos.
- Verba, S & Nie, N (1972) *Participation in America. Political Democracy and Social Equality*, New York: Harper & Row.

Zetterberg, H L, Lundqvist, S, Freij, T& Källstad, T (1979) *Frikyrkosverige. En livstidsstudie*, Stockholm: Moderna läsare.

Zetterberg, H (1983) "Kyrkfolkets livsstilar" i *Aktiva i Svenska kyrkan - en livsstilsstudie*, Stockholm: Verbum, s 11-22.

